

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 1968, sp. zn. Prz 3/68

Číslo: IV./1968

Právní věta:

Zhodnocení praxe soudů při ukládání přiměřených omezení a povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem podle § 59 odst. 2 tr. zák. (kontrolní průzkum).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.01.1968

Spisová značka: Prz 3/68

Číslo rozhodnutí: IV.

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla:

Předpisy: 140/1961 Sb. § 213

140/1961 Sb. § 59 odst. 2

140/1961 Sb. § 60

140/1961 Sb. § 72

141/1961 Sb. § 228

60/1961 Sb. § 13 písm. d)

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

I.

Snahy o prohloubení účinků podmíněného odkladu výkonu trestu se ve většině socialistických států ubírají cestou zapojování společenských organizací na pracovišti a v bydlišti odsouzeného do spolupráce při výchovném spolupůsobení během zkušební doby. V našem právním řádu doznala tato koncepce výrazu zejména v instituci záruk společenských organizací za nápravu odsouzených, jimž byl v důsledku přijaté záruky povolen podmíněný odklad výkonu trestu nebo uložen jiný druh trestu, nespojeného s odnětím svobody (§ 4 odst. 1 tr. ř.). Podle § 329 odst. 2 tr. ř. může předseda senátu požádat o výchovné spolupůsobení společenskou organizaci dále i tehdy, když podmíněný odklad výkonu trestu byl povolen i bez záruky této organizace. O pomoc společenských organizací se soud opírá i při sledování chování podmíněně odsouzeného ve zkušební době (§ 329 odst. 3 tr. ř.).

Náš trestní zákon však umožňuje prohloubit účinek podmíněného odsouzení i ukládáním přiměřených omezení, příp. povinnosti, aby odsouzený podle svých sil nahradil ve zkušební době způsobenou škodu. Aby byla posílena tato stránka rozhodování o podmíněném odsouzení, vyložil

Nejvyšší soud ve zhodnocení pléna Pls 7/66 zásady pro užívání přiměřených omezení a pro ukládání povinnosti k náhradě škody jako součásti podmíněného odkladu výkonu trestu.

Průzkumem, provedeným presidii krajských soudů bylo zjištěno, že uplatňování rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu Pls 7/66 je v praxi soudů teprve v počátcích; některé soudy již pochopily význam aplikace ustanovení § 59 odst. 2 tr. zák. pro prohloubení účinku podmíněného odsouzení a – i když ne ještě v plné míře – začínají se oprošťovat od pouze formálního přístupu k ukládání podmíněného trestu odnětí svobody. Více je však těch soudů, které buď z nepochopení základních myšlenek, týkajících se prohloubení a zkonkrétnění obsahu podmíněného odsouzení nebo častěji se setrvačností pokračují v dřívější praxi při ukládání podmíněných trestů odnětí svobody a nevěnují aplikaci § 59 odst. 2 tr. zák. buď vůbec žádnou nebo alespoň ne dostatečnou pozornost.

Proto presidium Nejvyššího soudu považuje za potřebné přes poměrně krátkou dobu od vydání rozhodnutí pléna Nejvyššího soudu Pls 7/66 – shromáždit dosavadní zkušenosti v tomto směru a zobecnit poznatky o nich.

II.

1. K povinnosti odsouzeného nahradit podle svých sil škodu, způsobenou trestným činem.

Odsuzuje-li soud k podmíněnému trestu pachatele, který způsobil trestným činem majetkovou škodu, má mu podle § 59 odst. 2 tr. zák. zpravidla uložit, aby tuto škodu podle svých sil nahradil. **V takových případech má být tedy nevyslovení tohoto výroku výjimkou, pro níž musí mít soud náležitý důvod, který pak musí uvést i v odůvodnění rozsudku.** Taková výjimka přichází v úvahu např. když škoda byla již před rozsudkem uhrazena, když poškozený se výslovně nároku na náhradu škody vzdal nebo byl-li nárok poškozeného na náhradu škody zajištěn na majetku obviněného (§ 47 odst. 1 tr. ř.) apod. K vyslovení tohoto výroku není nutné, aby poškozený navrhl podle § 43 odst. 2 tr. ř. uložit obviněnému v odsuzujícím rozsudku povinnost k náhradě škody, příp. aby takový jeho návrh měl náležitosti uvedené v citovaném ustanovení. To vyplývá z rozdílné funkce výroku podle § 59 odst. 2 tr. zák. od výroku podle § 228 tr. ř. Zatím co primárním účelem výroku podle § 228 tr. ř. je uspokojení poškozeného, má výrok podle § 59 odst. 2 tr. zák. v první řadě přispět k převýchovnému procesu v rámci podmíněného odsouzení tím, že pod pohružkou výkonu trestu odnětí svobody podněcuje odsouzeného ke snaze nahradit škodu, kterou způsobil trestným činem. Přitom není rozhodné, zda odsouzený škodu způsobil úmyslným nebo nedbalostním činem.

Dosavadní stav uplatňování tohoto zákonného ustanovení u okresních (obvodních) soudů není uspokojivý. Např. v obvodu Městského soudu v Praze věnují soustavnější pozornost aplikaci tohoto ustanovení jenom obvodní soud pro Prahu 9 a zčásti též obvodní soud pro Prahu 3 a pro Prahu 6. V Západočeském kraji neukládají soudy povinnost k náhradě škody podle sil odsouzeného zejména u nedbalostních trestných činů. Podle zjištění presidia krajského soudu v Hradci Králové použily okresní soudy v Hradci Králové, v Chrudimi a v Semilech se sídlem v Jilemnici během celého prvního pololetí 1967 ustanovení § 59 odst. 2 tr. zák. v souvislosti se shora uvedenou povinností k náhradě škody jenom v jednom případě, okresní soud v Pardubicích ve třech případech a okresní soud v Rychnově nad Kněžnou v pěti případech. Ostatní soudy ve Východočeském kraji neuložily tuto povinnost v uvedeném období ani jednou. V obvodu krajského soudu v Ústí nad Labem bylo zjištěno, že zejména u okresních soudů v Mostě a Chomutově se využívá zmíněného ustanovení zcela nedostatečně. Presidium krajského soudu v Brně zjistilo, že za první tři čtvrtletí 1967 uložily senáty okresních soudů Brno-venkov a Vyškov tuto povinnost jenom u jednoho podmíněně odsouzeného v každém okrese a u okresních soudů Brno-město, Hodonín a Žďár nad Sázavou dokonce ani u jednoho odsouzeného. Naproti tomu relativně častěji užívaly tohoto ustanovení zejména okresní soudy ve Znojmě a v Gottwaldově. Rovněž v Severomoravském kraji je situace v tomto směru zcela neuspokojivá. Například okresní soudy v Novém Jičíně, Prešově a v Šumperku neuložily výrok o

povinnosti k náhradě škody podle § 59 odst. 2 tr. zák. v I- pololetí 1967 ani v jednom případě, okresní soudy v Bruntále, Frýdku-Místku, Opavě a Vsetíně jenom v jednom případě, přestože každý z těchto soudů uložil více než 100 obviněným za majetkovou trestnou činnost a za ublížení na zdraví podmíněný trest odnětí svobody. Pouze okresní soud v Olomouci věnoval soustavnější pozornost využívání § 59 odst. 2 tr. zák. Za celé I. pololetí 1967 uložily okresní soudy Severomoravského kraje celkem 1.377 podmíněných trestů odnětí svobody za majetkové trestné činy a za ublížení na zdraví, z čehož jenom u 32 odsouzených (tj. u 2,3 proc.) doplnily výrok o trestu povinností obviněného nahradit ve zkušební době podle svých sil způsobenou škodu. Stejně neuspokojivá je situace u okresních soudů ve slovenských krajích. V Západoslovenském kraji věnuje pozornost ustanovení § 59 odst. 2 tr. zák. okresní soud v Levicích, ostatní okresní soudy nevyvíjejí v tomto směru dostatečnou aktivitu. Ve Středoslovenském kraji nebyl při prověrce provedené presidiem krajského soudu zjištěn ani jeden případ uložení povinnosti k náhradě škody podle § 59 odst. 2 tr. zák. Zcela nedostatečně využívají tohoto zákonného ustanovení i okresní soudy ve Východoslovenském kraji.

Při ukládání těchto omezení a podmínek musí soudy vycházet pouze ze zákonných ustanovení o účelu a výměře trestu a nesmí být ovlivněny jinými úvahami, např. obavou z obtíží při zjišťování, zda podmíněně odsouzený ve zkušební době vyhověl uloženým podmínkám.

Městský soud v Praze v této souvislosti upozornil, že některé obvodní soudy vysvětlují nedostatečné využívání tohoto zákonného ustanovení tím, že výrokem podle § 59 odst. 2 tr. zák. může být odsouzený dezorientován vzhledem ke současně vyslovenému výroku podle § 228 tr. ř., neboť se může domnívat, že stačí, aby nahradil škodu až těsně před uplynutím zkušební doby.)

Případ tohoto druhu se vyskytl u okresního soudu v Ostravě, kde bylo ve věci sp. zn. 9 T 29/67 uloženo podle § 228 tr. ř. obviněnému L. O., aby poškozené nahradil škodu ve výši 2.600.- Kčs. Současně byl vysloven výrok podle § 59 odst. 2 tr. zák., aby obviněný ve zkušební době podle svých sil nahradil škodu způsobenou trestným činem. Během zkušební doby požádala poškozená o výkon soudního rozhodnutí, který byl usnesením téhož soudu sp. zn. E 3095/67 povolen. V odvolání proti tomuto usnesení obviněný namítal, že není s plněním dluhu v prodlení, protože může pohledávku poškozené splatit až do konce zkušební doby.

Důsledkům nesprávného pochopení vzájemného vztahu výroků podle § 59 odst. 2 tr. zák. a podle § 228 tr. ř. musí soud čelit řádným vysvětlením v odůvodnění rozsudku, že povinnost odsouzeného, vyslovená podle § 59 odst. 2 tr. zák. nebrání poškozenému, aby případně již i v průběhu zkušební doby uplatnil svá práva věřitele z titulu nesplnění dluhu z náhrady škody, a že tedy tímto výrokem se neodkládá vykonatelnost výroku o povinnosti k náhradě škody podle § 228 tr. ř.

Uplatnění výchovných cílů, sledovaných uložením povinnosti k náhradě škody podle § 59 odst. 2 tr. zák. je do jisté míry závislé na tom, zda, případně kdy poškozený vyvine sám aktivitu k vymáhání prisouzené náhrady škody. Z tohoto hlediska je v podstatě správný názor presidia krajského soudu v Brně, že otázku, zda podmíněně odsouzený nahradil podle svých sil škodu, lze zodpovědět kladně i tehdy, jestliže poškozený svůj nárok vymáhal během zkušební doby cestou výkonu rozhodnutí. Skutečnost, že poškozený může, ale nemusí ve zkušební době vést na prisouzenou částku náhrady škody výkon rozhodnutí, však nemůže bránit soudu uložit podmíněně odsouzenému zmíněnou povinnost ve smyslu § 59 odst. 2 tr. zák. jako podmínku osvědčení. Význam této povinnosti se plně uplatní zejména v případech, kdy poškozený z jakýchkoliv důvodů nevyvine plnou aktivitu k získání náhrady škody a neuplatní sám všechny právní prostředky, které mu za tím účelem zákon poskytuje. Postoj poškozeného k vymáhání náhrady škody zpravidla není soudu při ukládání podmíněného trestu odnětí svobody ještě znám. Proto s výjimkou případů, kdy soud již při vyhlašování rozsudku ví, že aktivní úsilí odsouzeného k poskytnutí odškodnění poškozenému nepřichází v úvahu, je na místě vždy zavázat odsouzeného, aby svou snahou odčinit majetkovou újmu poškozeného přispěl ke splnění výchovného smyslu podmíněného odsouzení.

V souvislosti s touto problematikou vyslovilo presidium krajského soudu v Ostravě názor, že při nízké škodě může soud stanovit pro povinnost odsouzeného k náhradě škody podle § 59 odst. 2 tr. zák. **kratší termín, než je zkušební doba.**

Zákon možnost takového postupu nevylučuje; o tom svědčí skutečnost, že splnění podmínky se v § 60 odst. 1 tr. zák. neváže ve všech případech nutně na uplynutí celé zkušební doby. Soud může rozhodnout **případně již během zkušební doby**, že se vykoná trest, jestliže odsouzený ve zkušební době mj. nevyhověl uloženým podmínkám. Proto není možno souhlasit s názorem, uveřejněným v Komentáři k trestnímu zákonu (Orbis-Praha 1964, str. 189), že ve výroku o náhradě škody podle sil nelze stanovit lhůtu kratší než je zkušební doba. Avšak při případném stanovení kratší lhůty pro náhradu škody podle sil odsouzeného než je zkušební doba, by bylo třeba zvláště pečlivě zjišťovat a zdůvodnit v rozsudku nejvhodnější délku takto zkrácené lhůty vzhledem k možnosti odsouzeného dostat podmínce, tedy zejména vzhledem k jeho výdělkovým, majetkovým a jiným osobním poměrům. V případě, že by objektivně nebylo v silách odsouzeného nahradit škodu ve stanovené kratší lhůtě, nebylo by možno trvat na splnění této podmínky a vyvozovat tak z toho důsledky pro osvědčení, ani kdyby po uplynutí této zkrácené lhůty odsouzený do konce zkušební doby již škodu nahradit mohl, např. proto, že se změnila jeho finanční poměry. Pokud však pro náhradu škody podle sil odsouzeného ve smyslu § 59 odst. 2 tr. zák. nestanoví soud kratší lhůtu, může odsouzený nahradit škodu během celé zkušební doby. Nelze proto souhlasit s názorem presidia krajského soudu v Brně, že nemusí být považováno za splnění podmínky, když odsouzený nahradil škodu až ke konci zkušební doby, ačkoli tak mohl učinit dříve. Rovněž není možno souhlasit s názorem presidia krajského soudu v Plzni, že povinnost k náhradě škody podle § 59 odst. 2 tr. zák. je nadbytečná v případech, kdy soud spolu s výrokem o náhradě škody povolí podle § 228 odst. 2 věta druhá tr. ř. odsouzenému splátky. Okolnost, že povinnost k náhradě škody podle § 228 tr. ř. je modifikována stanovením splátek, nic nemění na shora vyličené zásadně odlišné funkci tohoto výroku od výroku podle § 59 odst. 2 tr. zák. I v případech, kdy soud povolí podle § 228 odst. 2 tr. ř. splátky na náhradu škody, podněcuje výrok podle § 59 odst. 2 tr. zák. odsouzeného ke snaze dostat stanoveným splátkám a tím přispívá k výchovnému působení podmíněného trestu. Pokud by odsouzený svévolně nesplnil stanovené splátky a škodu podle svých sil nenahradil, rozhodl by soud, že se trest vykoná, stejně jako kdyby splátky povoleny nebyly. Není tedy žádný důvod považovat v těchto případech výrok podle § 59 odst. 2 tr. zák. za nadbytečný nebo neúčelný.

Výrok o povinnosti nahradit škodu podle sil podmíněně odsouzeného nemusí obsahovat přesnou výši škody, jíž se tento výrok týká. To není v rozporu s požadavkem určitosti a kontrolovatelnosti přiměřeného omezení. Přesná výše škody, kterou má odsouzený nahradit, nemusí být trestnímu soudu v době vyhlášení rozsudku vždy známa. Stačí, bude-li známa během zkušební doby tak, aby odsouzený mohl v této době škodu (příp. podle svých sil její část) nahradit. Povinnost k náhradě škody se může lišit od výše škody zjištěné ve výroku o vině. Tak tomu bude např. u trestných činů, jimiž byla způsobena z nedbalosti škoda při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, kde zjišťování všech skutečností rozhodných pro rozsah náhrady škody podle § 179 a násl. zákoníku práce někdy přesahuje možnosti trestního soudu. Výrok podle § 59 odst. 2 tr. zák. o povinnosti odsouzeného nahradit škodu podle svých sil, zahrnuje v takových případech i povinnost odsouzeného snažit se splnit ze své strany všechny předpoklady pro to, aby soud nebo organizace mohly stanovit rozsah jeho povinnosti k náhradě škody. Pokud by odsouzený v těchto případech nenahradil ve zkušební době škodu proto, že sama poškozená organizace nevyvinula potřebnou spoluúčast na stanovení rozsahu náhrady škody (např. určení podílu náhrady při společné odpovědnosti za schodek), nebylo by možno při rozhodování o osvědčení vyslovit, že odsouzený nesplnil stanovenou podmínku.

2. K omezení požívání alkoholických nápojů.

Tento druh omezení je v různých konkrétních formách v praxi okresních soudů relativně nejčastěji

užíván, i když ani zde není rozhodování vždy uspokojivé. Např. z přehledu, který sestavilo presidium krajského soudu v Ostravě, lze zjistit, že zatím co v I. pololetí 1967 uložily okresní soudy v kraji 812 pachatelům trestných činů, spáchaných pod vlivem alkoholu, podmíněný trest odnětí svobody, doplnily toto odsouzení některou formou omezení v požívání alkoholu jenom u 101 odsouzených, tedy jen u každého osmého pachatele. I v ostatních krajích je řada rozsudků, v nichž nebyla uložena odsouzenému některá forma tohoto druhu omezení, ačkoli pro uložení omezení byly důvody.

Např. okresní soud v Bratislavě-město ve věci sp. zn. 18 T 28/65 neuložil bez náležitého zdůvodnění spolu s podmíněným odsouzením obviněnému uvedené omezení ani ambulantní protialkoholní léčbu, ačkoli se jednalo o pachatele, který se pod vlivem alkoholu dopouštěl častěji výtržností, bil manželku, rušil sousedy a lékař u něj doporučoval nařízení protialkoholního léčení.

Podobně okresní soud v Nitře ve věci sp. zn. 3 T 119/67 nedoplnil podmíněný trest odnětí svobody zákazem požívat ve zkušební době alkoholické nápoje, ačkoli odsouzený již řadu let projevoval výrazné sklony k opíjení, v opilosti páchal výtržnosti a jeho nemírné požívání alkoholu mělo nepříznivý vliv na hmotné zajištění jeho rodiny.

Okresní soud v Ústí nad Labem ve věci sp. zn. T 700/66 nesprávně neuložil omezení týkající se požívání alkoholických nápojů řidiči z povolání, který se dopustil trestného činu opilství podle § 201 tr. zák., přestože obviněný měl sklony k nadměrnému požívání alkoholických nápojů.

Účinnost tohoto druhu omezení je často snižována stereotypností, s níž je okresní soudy ukládají, zejména ve formě zákazu nadměrného požívání alkoholu, a to i tam, kde pro tuto mírnější formu omezení nejsou podmínky. Stanovisko pléna Nejvyššího soudu, vyjádřené v rozboru Pls 7/66, že u chronických alkoholiků se zákaz jenom nadměrného pití alkoholických nápojů má účinkem, proniká do praxe soudů jen zvolna.

Okresní soud v Prešově odsoudil ve věci sp. zn. 3 T 504/66 obviněného Š. M. za to, že v opilosti zbil manželku a způsobil jí zranění s následnou pracovní neschopností, k podmíněnému trestu odnětí svobody na 6 měsíců, s omezením, že ve zkušební době nesmí požívat nadměrné množství alkoholických nápojů. Obviněný se často opíjí a pod vlivem alkoholu se dopouští násilností a výtržností. Toto jeho jednání bylo již několikrát projednáno komisí pro ochranu veřejného pořádku při MNV, kde sice sliboval, že nechá opíjení, ale slib nikdy nesplnil. Jeho návyk na alkohol je již tak silný, že pouhý zákaz nadměrného požívání nemůže vést k cíli, protože odsouzený již není patrně schopen po požití přiměřeného množství alkoholu včas s pitím přestat. Proto mu měl soud zakázat jako podmínku osvědčení požívání alkoholických nápojů v jakémkoliv množství a měl zjišťovat podmínky pro nařízení ambulantního, příp. ústavního protialkoholního léčení.

Při prověrce bylo zjištěno, že mezi presidii krajských soudů není jednotný názor na **kontrolovatelnost různých forem omezení požívání alkoholických nápojů**. Např. presidium krajského soudu v Banské Bystrici se kriticky vyjádřilo k rozhodnutí okresního soudu v Dolním Kubíně sp. zn. 1 T 42/67, jímž byl mladistvému obviněnému I. L. uložen spolu s podmíněným trestem odnětí svobody zákaz požívat alkoholické nápoje. Podle názoru presidia není kontrola takto uloženého omezení možná, protože se nedá zjistit, zda odsouzený nepožívá alkoholické nápoje doma a v menším množství.

Podobně presidium krajského soudu v Plzni má pochybnosti o tom, zda má být ukládán absolutní zákaz požívání alkoholu, který považuje za dalekosáhlé omezení; je toho názoru, že porušení tohoto zákazu v malé míře by nemohlo vést k vyslovení, že odsouzený nevyhověl uložené podmínce.

Naproti tomu presidium krajského soudu v Ústí nad Labem zastává stanovisko, že neuloží-li soud odsouzenému povinnost úplné abstinence, není kontrola omezení prakticky možná. Presidium krajského soudu v Ostravě sice nevylučuje možnost vyslovit omezení vztahující se na nadměrné požívání alkoholu, ale spatřuje obtíže v kontrole, do jaké míry se u konkrétního obviněného projeví nadměrnost požívání alkoholických nápojů.

Presidium krajského soudu v Bratislavě je toho názoru, že zákaz požívání jakéhokoli množství alkoholu je lépe kontrolovatelný a jeho porušení lze snáze posoudit z hlediska subjektivní stránky odsouzeného než zákaz nadměrného pití alkoholu. Omezení ve formě zákazu požívání nadměrného množství alkoholických nápojů považuje zásadně za velmi neurčité, které si odsouzený může libovolně vysvětlovat.

V soudní praxi lze užívat obou forem omezení požívání alkoholických nápojů. To bylo uvedeno již v rozboru pléna Nejvyššího soudu Pls 7/66, kde je též zdůvodněno, ve kterých případech nestačí zakázat odsouzenému jenom nadměrné pití alkoholu. Tím je současně i řečeno, že naopak tam, kde lze od odsouzeného očekávat ještě sebekontrolu při pití alkoholických nápojů, je možné vymezit zákaz požívání alkoholu volněji. Jednostranné námitky, že jedna nebo druhá forma omezení jsou nekontrolovatelné, není možno považovat za oprávněné, protože vycházejí z abstraktního chápání problému. Zákaz požívat jakékoli množství alkoholu není dalekosáhlým omezením pachatele, který ztrácí sebekontrolu ihned, jakmile začne požívat alkohol. Pro takového pachatele je absolutní zákaz požívat alkohol přiměřeným omezením. Nepřiměřeným omezením by však byl zákaz v této formě u odsouzeného, který se opije jen zřídka a který je ještě schopen po požití přiměřeného množství alkoholu se ovládnout a včas s pitím přestat. Ke zjištění, jaké jsou z tohoto hlediska dispozice obviněného k požívání alkoholu, potřebuje soud odborné vyšetření lékaře nebo protialkoholní poradny.

Námitky, že při absolutním zákazu požívání alkoholu by nebylo možné kontrolovat, zda odsouzený požívá alkoholické nápoje doma, nebo zda porušil tento zákaz v malé míře, i námitky opačného rázu, že není možno kontrolovat, zda odsouzený ve zkušební době požíval alkohol nadměrně, nejsou doloženy konkrétními příklady a nepramení zřejmě z praktických poznatků presidií krajských soudů. O nereálnosti námitek proti zákazu nadměrného požívání alkoholických nápojů svědčí již sama skutečnost, že omezení v této podobě se ukládá v soudní praxi již řadu desetiletí (srov. např. Vážný: rozh. č. 1964 z roku 1925 nebo rozh. č. 8/1956 Sb. rozh. trest. aj.), a že se po celou tuto dobu provádí kontrola, zda podmíněně odsouzení vyhověli ve zkušební době tomuto omezení. Při tom za **nadměrné** je nutno považovat takové požívání alkoholických nápojů, které má charakter určité opakovanosti, není tedy jednorázové nebo zcela ojedinělé (arg.: zakazuje se „požívání“ nikoli „požití“) a množství požitého alkoholu se projevuje charakteristickými příznaky v chování a jednání osoby, která alkohol požívala, jako je např. mnohomluvnost, setřela výslovnost, otupení nebo ztráta vnímavosti, uvolnění morálních zábran apod. Nadměrné požívání alkoholických nápojů (abusus alkoholu) může však být charakterizováno i tím, že alkohol je požíván za nevhodné situace (např. při řízení motorového vozidla) nebo v nevhodném prostředí (např. v některých zaměstnáních) atd. Naproti tomu přiměřené požívání alkoholických nápojů lze připustit u odsouzeného, který může ovládnout svou vůli, kolik alkoholu vypije, pokud nejde o některý případ zmíněného požívání alkoholu za nevhodné situace. Požívání alkoholu u takových osob samo o sobě nemá za následek zmíněné společensky nežádoucí stavy spojené s alkoholickým abusem, jednak nevede k aktuálnímu nebezpečí, že odsouzený bude pod vlivem malého množství alkoholu pokračovat v pití až do opilosti.

Podle těchto hledisek lze tedy poměrně jednoznačně kontrolovat, zda odsouzený ve zkušební době vyhověl nebo nevyhověl podmínce, jejímž obsahem bylo omezení nadměrného požívání alkoholu.

Avšak i omezení, vyslovené ve formě zákazu požívání jakéhokoliv množství alkoholických nápojů lze v postačitelné míře kontrolovat. I zde platí to, co bylo řečeno shora, že za nesplnění podmínky není možno považovat jen jednorázové, ve zkušební době zcela ojedinělé požití alkoholického nápoje. Opakované nebo dokonce soustavnější požívání alkoholu však vede odsouzeného – pokud mu bylo správně uloženo omezení v této striktní formě – k opakovanému opíjení. Proto je nutno v takovém případě vyslovit, že se odsouzený neosvědčil, protože nesplnil uloženou podmínku. K námitce, že nelze kontrolovat, zda odsouzený nepožívá alkohol „tajně“, např. ve svém bytě, je nutno uvážit, že smyslem uloženého omezení je dosáhnout, aby pachatel žil řádným životem pracujícího člověka. V

právní oblasti (na rozdíl od oblasti mravní) se posuzuje, zda jedinec žije řádným životem pracujícího člověka podle **vnějších projevů** jeho vztahu ke společnosti. Pokud by se tedy případné „tajné“ požívání alkoholu podmíněně odsouzeným neprojevovalo navenek (např. v jeho pracovní morálce, ve vztahu k rodině, k zachovávaní veřejného klidu a pořádku atd.), nemohlo by ovlivnit zjištění soudu o způsobu života odsouzeného ve zkušební době.

Soudní praxe dosud dostatečně nevyužívá omezení ve formě příkazu, aby se odsouzený ve zkušební době podrobil **ambulantnímu protialkoholnímu léčení**. Užívání této účinné formy omezení v praxi okresních soudů zjistila jenom některá presidia krajských soudů (presidium Městského soudu v Praze a krajských soudů v Praze, Hradci Králové, v Ústí nad Labem a v Ostravě), a to ještě jen v ojedinělých případech. V ostatních krajích nebyla tato forma omezení v I. pololetí 1967 ukládána.

Ambulantní protialkoholní léčení mají soudy ukládat jako podmínku osvědčení všude tam, kde je z dosavadního života odsouzeného zřejmé, že bez takového léčení nelze očekávat, že by se ve zkušební době neopíjel, že však není ještě nutné jej léčit ústavně a vytrhovat ho proto z jeho normálního způsobu života. K takovému závěru může soud dospět obvykle jen na základě odborného vyjádření lékaře nebo protialkoholní poradny (srov. též Prz 18/67). Je nutno souhlasit s názorem presidia Městského soudu v Praze, že toto odborné vyjádření by mělo být zpravidla opatřeno již v přípravném řízení. Protože povinnost podrobit se tomuto ambulantnímu léčení může odsouzený splnit kdykoli ve zkušební době, která je zpravidla podstatně delší než je doba léčení, je vhodné, aby **společně s tímto omezením soud vyslovil i zákaz požívání alkoholických nápojů ve zkušební době**. Totéž platí i pro případ, kde soud ukládá podmíněně odsouzenému ústavní ochranné léčení podle § 72 odst. 2 písm. b) tr. zák. Takový zákaz se však musí týkat požívání **jakéhokoli množství alkoholu**. Je nesprávné a navzájem v rozporu, když soud vedle povinnosti podrobit se ambulantnímu protialkoholnímu léčení uloží podmíněně odsouzenému zákaz jenom nadměrného požívání alkoholu; tím na jedné straně vyjadřuje skutečnost, že bez léčení se odsouzený nemůže zbavit chorobného návyku pití alkoholických nápojů a na druhé straně toto pití – třeba jen v menším rozsahu – toleruje. **Lékařské poznatky svědčí o tom, že ambulantní protialkoholní léčba nemůže být úspěšná u osoby, která současně zcela neabstinuje.**

Např. okresní soud v Ostravě ve věci sp. zn. 3 T 43/67 odsoudil obviněného J. P. pro trestný čin útoku na veřejného činitele podle § 155 odst. 1 písm. b) tr. zák. k trestu odnětí svobody na 15 měsíců, jehož výkon podmíněně odložil na zkušební dobu 3 let pod podmínkou, že ve zkušební době se vystříhá nadměrného požívání alkoholických nápojů a podrobí se ambulantní protialkoholní léčbě.

I z dalšího rozhodnutí téhož okresního soudu ve věci sp. zn. 9 T 84/67 je patrné, že si soud dostatečně neuvědomil nutnost naprosté abstinence odsouzeného k tomu, aby se mohlo dosáhnout účelu ambulantního protialkoholního léčení. Soud uložil obviněnému M. R. podmínku, že se ve zkušební době zdrží nadměrného požívání alkoholických nápojů a za tím účelem se podrobí ambulantnímu protialkoholnímu léčení.

Vzhledem k tomu, že ambulantní protialkoholní léčení má být ukládáno jenom tam, kde je to nezbytné k dosažení účelu podmíněného trestu odnětí svobody, jeví se nereálnou námitka presidia krajského soudu v Plzni, že by se nemohlo vyslovit, že se odsouzený neosvědčil, kdyby ve zkušební době žil řádným životem pracujícího člověka, nepožíval nadměrně alkohol, ale ambulantnímu léčení by se nepodrobil. Takový případ by svědčil o tom, že uložení ambulantního protialkoholního léčení nebylo správné, protože nebylo pro konkrétního odsouzeného přiměřeným omezením. Uvedená námitka však nemůže být argumentem pro to, aby se ambulantní léčení vůbec neukládalo jako forma přiměřeného omezení. Uvedený názor presidia krajského soudu vyplývá patrně z nedocenění nutnosti přistupovat k ukládání přiměřených omezení individuálně podle potřeb převýchovy konkrétního odsouzeného.

V souvislosti s nadměrným požíváním alkoholických nápojů ukládají soudy obviněným podle § 59 odst. 2 tr. zák. omezení v různých jiných formách. S takovými formami lze souhlasit, pokud vyjadřují

přiměřené omezení, které je možno kontrolovat.

Nelze považovat za nesprávné omezení, které uložil okresní soud v Žilině ve věci sp. zn. 3 T 357/67 obviněnému Š. K., který vždy po výplatě mzdy nechodil do práce, vysedával v hostincích, kde se opíjel a v opilosti páchal výtržnosti. Soud zakázal obviněnému ve zkušební době navštěvovat hostince a jiné výčepní místnosti za účelem požívání alkoholických nápojů.

Podobně uložil okresní soud v České Lípě ve věci sp. zn. 2 T 111/67 obviněnému J. K. zákaz navštěvovat pohostinské podniky za účelem požívání alkoholických nápojů.

V této podobě je omezení přiměřené a může být i kontrolovatelné. Připomínka presidia krajského soudu v Ústí nad Labem, že takto vyslovené omezení se nedá řádně sledovat, je příliš paušální. Lze souhlasit s tím, že u obyvatel velkých měst by zpravidla bylo obtížné toto omezení kontrolovat. Ale v menších obcích, zejména tam, kde je např. jen jeden hostinec a kde se lidé navzájem znají, lze kontrolu tohoto omezení úspěšně zajistit tím, že se o omezení vyrozumí místní národní výbor.

Nepřiměřeným by obvykle bylo omezení, kterým by se odsouzenému zakazovalo navštěvovat hostince, restaurace nebo jiné výčepní podniky bez ohledu na účel, za nímž takový podnik navštíví (např. okresní soud Dolní Kubín ve věci sp. zn. 1 T 105/67, okresní soud v Ústí nad Orlicí aj.). Pohostinské provozovny jsou veřejnými místnostmi, které lze navštěvovat i za jiným účelem než k požívání alkoholických nápojů. V řadě obcí slouží tyto provozovny za společenská střediska, lze se tam vždy najíst, příp. pít i nealkoholické nápoje. Proto není zpravidla důvodu, aby se odsouzeným zakazovala návštěva těchto provozoven za jiným účelem, než za účelem pití alkoholických nápojů.

Obsahově stejný význam jako zákaz nadměrného požívání alkoholických nápojů má i omezení, aby se odsouzený ve zkušební době „nepřiváděl do podnapilého stavu“ nebo aby se „vyvaroval nadměrného požívání alkoholických nápojů“ (obvodní soud pro Prahu 6 sp. zn. 1 T 91/67). Takováto formulace není v rozporu se smyslem § 59 odst. 2 tr. zák. Naproti tomu formulace, aby se odsouzený ve zkušební době „nepřiváděl do podnapilého stavu a pokud možno dodržoval naprostou abstinenci“ (týž soud ve věci sp. zn. 1 T 82/67) je správná jen v první polovině. Omezení, aby odsouzený pokud možno dodržoval abstinenci, je neurčité a nezávazné a proto i nekontrolovatelné. Podobně i podmínka, aby odsouzený „omezil požívání alkoholických nápojů“ (okresní soud Děčín sp. zn. 5 T 39/67) je neurčitá, není ji možno účinně kontrolovat a nevylučuje, aby odsouzený se i při jejím dodržení ve zkušební době neopíjel, třebaš ne tak často jako dříve.

Někdy nepřispívá ke kontrolovatelnosti omezení ani přemíra snahy o jeho detailní konkretizování, např. zákaz požívat „koncentrované alkoholické nápoje“ (okresní soud Prostějov) a nebo zase naopak odkaz na konkrétní povinnosti vydané jiným orgánem – např. výrok, aby odsouzený „pokud jde o jeho návyky nadměrného požívání alkoholických nápojů, respektoval pokyny protialkoholní poradny, u které je zapsán jako alkoholik“ (okresní soud Náchod).

Presidium krajského soudu v Ostravě upozornilo na nejednotnost při posuzování podmínek pro přiměřené omezení ve vztahu k trestné činnosti, pro níž se omezení v rámci podmíněného trestu ukládá. Některé okresní soudy ukládají přiměřené omezení výlučně s přihlédnutím k obecnému hledisku, aby odsouzený vedl ve zkušební době řádný život pracujícího člověka, tedy jenom s ohledem na nedostatky obviněného vůči společnosti, aniž se sleduje také vztah omezení ke spáchanému trestnému činu.

Okresní soud v Šumperku odsoudil ve věci sp. zn. 3 T 107/67 obviněného M. V. pro trestný čin neoprávněného užívání věci z majetku v socialistickém vlastnictví podle § 133 odst. 1 tr. zák., který spočíval v tom, že obviněný vzal bez souhlasu správy spojů poštovní auto a havaroval s ním. Spolu s podmíněným trestem odnětí svobody soud vyslovil jako podmínku osvědčení, aby odsouzený podle svých sil nahradil způsobenou škodu a ve zkušební době se zdržel nadměrného požívání alkoholických nápojů. Při tom však nebylo zjištěno, že by se činu

dopustil pod vlivem alkoholu. Omezení odůvodnil soud tím, že obviněný požívá občas alkoholické nápoje.

Obdobně okresní soud v Olomouci ve věci sp. zn. 1 T 11/67 uznal obviněného J. D. vinným trestným činem útoku na veřejného činitele podle § 156 odst. 2 tr. zák., jehož se dopustil ve střízlivém stavu. Přesto mu soud uložil s podmíněným trestem odnětí svobody omezení, aby se ve zkušební době zdržel nadměrného požívání alkoholických nápojů. Tento výrok odůvodnil tak, že „obviněný je lehkovážný a podléhá často vlivu alkoholických nápojů, takže je třeba, aby ve zkušební době bylo na něj působeno i v tomto směru.

Takové široké pojetí přiměřenosti omezení není v souladu se základními zásadami ukládání trestu. V rozboru pléna Nejvyššího soudu Pls 7/66 bylo v této souvislosti zdůrazněno, že zásada legality trestu vyjadřuje myšlenku, že trest lze ukládat jenom za trestný čin, kterým byl pachatel uznán vinným. Vzhledem k tomu, že i přiměřené omezení je součástí podmíněného trestu a tvoří jeho obsah, je nutno mít při ukládání omezení na zřeteli, zda se při páčání trestného činu projevila nebo spáchání tohoto činu ovlivnila okolnost, která má být přiměřeným omezením paralyzována. **Ukládat omezení, které by sice mohlo přispět k převýchově odsouzeného, ale které nemá žádný vztah ke spáchanému trestnému činu, není v souladu se zákonem.**

Pokud jde o nadměrné požívání alkoholických nápojů, není tedy zpravidla správné ukládat jeho omezení v případech, kdy trestný čin nebyl spáchán pod vlivem alkoholu. Avšak tam, kde **motivem** trestné činnosti bylo pachatelovo nemírné požívání alkoholu, např. u majetkových trestných činů, jejichž spácháním si pachatel chtěl opatřit prostředky k uspokojování těchto svých sklónů, lze považovat omezení v pití alkoholických nápojů za přiměřené omezení.

Současně s uložením některé formy omezení v požívání alkoholických nápojů musí soud zajistit účinnou kontrolu tohoto omezení. V tomto směru bylo soudům uloženo v čl. V. instrukce ministerstva spravedlnosti z 27. listopadu 1965 čj. 1259/65 – L o účasti soudů v boji proti alkoholismu, aby zajistily vhodnou pravidelnou kontrolu, zda odsouzený dodržuje uložené omezení. Za tím účelem soud ohlásí odsouzeného do evidence a léčebné péče příslušnému protialkoholnímu zdravotnickému zařízení a požádá toto zařízení o zprávu v případě, že by se odsouzený nadále oddával nadměrnému požívání alkoholických nápojů; současně soud požádá zdravotnické zařízení, aby po uplynutí zkušební doby podalo celkovou zprávu o osobě odsouzeného. Kromě toho vyrozumí soud zpravidla i příslušný odborový orgán, příp. MNV o uložení zákazu požívání alkoholických nápojů a požádá o sledování, jak se odsouzený podrobuje uloženým omezením a jak se chová.

Při provádění kontrolního průzkumu se jenom některá presidia krajských soudů zabývala tím, jak se v praxi okresních soudů uplatňují tyto pokyny pro kontrolu omezení. Podle poznatků presidia Městského soudu v Praze obvodní soudy sice podávají zprávy o uložených omezeních zdravotnickým odborům ONV nebo MNV místa bydliště odsouzeného, ale dále již podle zmíněné instrukce důsledně nepostupují. Praxe obvodních soudů vyžaduje v tomto směru podstatné zlepšení.

Podle zjištění presidia krajského soudu v Ústí nad Labem vyvinuly jen některé okresní soudy iniciativu při zajišťování kontroly uloženého omezení. Např. okresní soud v Lounech pravidelně spolupracuje s protialkoholní poradnou OÚNZ v Lounech, od níž vyžaduje zprávy o výkonu přiměřených omezení. Do kontroly těchto omezení jsou zapojeni i soudci vykonávající funkci soudce vedle zaměstnání a důvěrníci péče o děti. Rovněž okresní soud v České Lípě úzce spolupracuje s protialkoholní poradnou, od níž vyžaduje ve dvou až čtyřměsíčních lhůtách zprávy o průběhu ambulantního protialkoholního léčení. U dalších soudů je však ve směru kontroly uložených omezení řada nedostatků.

Ve Středoslovenském kraji s výjimkou okresních soudů v Žilině a v Martině soudy nevedou evidenci o uložených omezeních, což odůvodňují tím, že jednací řád ani pokyny pro vedení rejstříku T na tuto evidenci nepamatují.

Podle zjištění presidia krajského soudu v Ostravě okresní soud v Karviné při zkoumání, jak odsouzený dodržuje uložené omezení, provádí již během zkušební doby pohovory s takovými odsouzenými, kteří přes uložené omezení znovu začínají požívat nadměrně alkohol. S touto praxí okresního soudu nutno vyslovit souhlas, protože v maximální míře vyjadřuje tendence individuálního přístupu k převýchovnému procesu během podmíněného trestu. Předpokládá však podstatně častější vyžadování zpráv o obviněných, než jenom v dosavadních jednoročních lhůtách stanovených pro podmíněné odsouzení.

3. K omezení v souvislosti s trestným činem zanedbání povinné výživy.

V rozboru pléna Nejvyššího soudu Pls 7/66 se uvádí v souvislosti s podmíněným odsouzením za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. jako vhodný druh přiměřeného omezení příkaz, aby odsouzený ve zkušební době **plnil řádné výživné**. Jde o jeden z druhů pozitivních omezení, které jsou prostředkem k zajištění řádného života odsouzeného ve zkušební době.

K ukládání omezení v této podobě však docházelo ve zkoumaném období jen méně často. Podstatně častěji ukládaly soudy podmíněně odsouzeným jako podmínku osvědčení **povinnost nahradit ve zkušební době dlužné výživné**. Toto omezení bylo ukládáno téměř ve všech krajích v poměrně větším počtu věcí. Např. v Severomoravském kraji byl tento druh omezení uložen u 18 % podmíněně odsouzených pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. I v rozbořech většiny ostatních krajských soudů se uvádí tento druh omezení mezi omezeními, která mají charakter příkazu k tzv. pozitivnímu jednání. S výjimkou presidia Městského soudu v Praze také všechna presidia krajských soudů, v jejichž obvodu byl tento druh omezení uložen, je považují za správnou a přípustnou formu přiměřeného omezení. Např. presidium krajského soudu v Ústí nad Labem zdůrazňuje, že tato omezení budou odsouzeným důrazným prostředkem ke změně jejich závadného postoje k potřebám nezletilých dětí.

Konkrétní podoba tohoto omezení bývá různá.

Např. okresní soud v Šumperku ve věci sp. zn. 4 T 57/67 obviněné A. M. podmíněně odložil trest odnětí svobody pod podmínkou, že „nejpozději do konce roku zcela vyrovná dlužné výživné.

Týž soud uložil ve věci sp. zn. 4 T 156/66 obviněnému Č. S. podle § 59 odst. 2 tr. zák., aby „podle svých sil splatil dlužné výživné“.

Obvodní soud pro Prahu 3 ve věci sp. zn. 2 T 51/67 formuloval výrok podle § 59 odst. 2 tr. zák. takto : „obviněnému se ukládá, aby nejpozději ve zkušební době plně vyrovnal dlužné výživné ve výši 3 866,- Kčs.

Týž obvodní soud ve věci sp. zn. 1 T 26/67 uložil obviněnému, aby „podle svých sil v době co nejkratší zaplatil dlužné výživné“.

Z těchto i dalších zjištěných příkladů je zřejmé, že soudy v některých případech chápou povinnost k náhradě dlužného výživného shodně s povinností podle § 59 odst. 2 věta za středníkem tr. zák. nahradit podle sil odsouzeného škodu, způsobenou trestným činem.

Výslovně to vyjádřil okresní soud v Olomouci ve věci sp. zn. 5 T 33/67, když obviněnému J. v. za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. uložil podmíněný trest odnětí svobody s podmínkou, že „ve zkušební době podle svých sil nahradí veškerou způsobenou škodu“.

Takové pojetí je však nesprávné. Dluh pachatele trestného činu podle § 213 tr. zák., spočívající v nezaplaceném výživném, **není dluhem ze škody způsobené trestným činem**, nýbrž dluhem z nesplněné zákonné povinnosti, jejíž porušení je samo trestným jednáním, nikoli – jako u škody – následkem trestného jednání. Na skutečnost, že částky dlužného výživného není možno považovat za škodu způsobenou trestným činem, bylo upozorněno rovněž v rozboru a zhodnocení praxe soudů o

adhezním řízení Pls 3/67. **Proto není možno souhlasit s tím, že náhradu dlužného výživného by bylo možno uložit jako podmínku podle § 59 odst. 2 věta za středníkem tr. zák., ve formě povinnosti nahradit podle sil odsouzeného způsobenou škodu.** Protože však splnění zákonné vyživovací povinnosti za minulou dobu jako plnění rodičovské povinnosti je součástí řádného života pracujícího člověka, **není vyloučeno, aby odsouzenému byla tato povinnost uložena jako přiměřené omezení podle § 59 odst. 2 věta před středníkem tr. zák.**

Názor presidia krajského soudu v Plzni, že není vhodné a je nadbytečné nebo dokonce nesprávné, aby v souvislosti s podmíněným odsouzením za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. se jako forma omezení ukládala povinnost platit ve zkušební době řádné výživné, nelze považovat za přijatelný. Presidium argumentuje tím, že postihem pachatele za to, že v žalované době neplnil svou zákonnou vyživovací povinnost, mu bylo důrazně připomenuto, jaké jsou v tomto směru jeho povinnosti a jak je jejich porušení stíháno. Tím se mu dostalo i do budoucna náležitého varování, které v něm musí vzbudit vědomí, že nedodržování těchto zákonných povinností bude znovu trestně stíháno.

Přiměřené omezení podle § 59 odst. 2 tr. zák. je ukládáno spolu s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody a představuje specifickou náplň tohoto odsouzení. Účelem podmíněného odkladu výkonu trestu je dosáhnout, aby u odsouzeného, u něhož jsou pro to předpoklady, byl splněn účel trestu i bez jeho výkonu (§ 58 odst. 1 tr. zák.). Účel trestu je stanoven obecně v § 23 odst. 1 tr. zák. tak, že vedle ochrany společnosti před pachateli trestných činů se trestem sleduje snaha zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka. Tím se má výchovně působit i na ostatní členy společnosti. Omezení svou funkcí podmínky, bez jejíhož splnění se odsouzený neosvědčí (§ 122 odst. 1 tr. ř., § 60 odst. 1 tr. zák.), může u konkrétního odsouzeného pomoci zajistit splnění tohoto účelu trestu. U některých pachatelů nestačí, jestliže je jim jen v globálním požadavku obecně uloženo vést řádný život pracujícího člověka, nýbrž je třeba ještě i výslovně, s ohledem na konkrétní závady v jejich životě, které se projeví ve spáchaném trestném činu, jim zdůraznit, že bez splnění konkrétní povinnosti nebo bez omezení konkrétního nesprávného návyku nebude rozhodnuto, že se osvědčili. V takových případech není uložení podmínky, aby odsouzený ve zkušební době plnil řádně běžné výživné, nejen nadbytečné nebo dokonce správné, ale je v plném souladu se smyslem zákonného institutu přiměřeného omezení, zakotveného v § 59 odst. 2 tr. zák. Argument presidia krajského soudu, že už samo podmíněné odsouzení za trestný čin zanedbání povinné výživy musí v odsouzeném vzbudit vědomí, že nedodržování zákonné vyživovací povinnosti bude znovu trestně stíháno, směřuje jenom k potrestání za případný další trestný čin. Přiměřené omezení je však součástí trestu za předchozí již spáchaný trestný čin a plní tedy funkci tohoto trestu. Nesplnění zákonné vyživovací povinnosti ve zkušební době – jde-li o nesplnění podmínky – má vliv na výkon trestu za spáchaný trestný čin bez ohledu na to, zda bude podána obžaloba a odsouzený znovu potrestán za nový trestný čin zanedbání povinné výživy.

4. K jiným druhům přiměřeného omezení.

Kromě typických forem omezení uvedených shora, ať již ve formě zákazu nebo příkazu k pozitivnímu jednání, ukládaly soudy v některých případech i jiné druhy omezení, individualizované podle konkrétních potřeb převýchovy pachatele. V převážné většině šlo o omezení přiměřená. Soudy pečlivě vážily, jakým individuálním omezením je třeba doplnit podmíněný odklad výkonu trestu. Např. okresní soudy Jihomoravského kraje ukládaly za trestný čin příživnictví podle § 203 tr. zák. vedle podmíněného trestu odnětí svobody povinnost „ve zkušební době řádně pracovat“ (okresní soud Znojmo), „zařadit se do řádného pracovního poměru a pracovat v něm“ (okresní soud Kroměříž), „nastoupit v co nejkratší době řádné zaměstnání a řádně pracovat“ (okresní soud Brno-venkov), příp. „bez vážných důvodů neměnit zaměstnání“ (okresní soud Prostějov).

Za trestný čin opilství, příp. za trestný čin výtržnictví spáchaný pod vlivem alkoholu, vyslovovaly soudy v Jihomoravském kraji vedle zákazu nadměrného nebo úplného požívání alkoholických nápojů podle konkrétních okolností případu „zákaz rušit noční klid“ nebo „zákaz navštěvovat zábavy v obci, kde se odsouzený dopustil výtržnictví“.

Okresní soud ve Svitavách uložil pachatelce, odsouzené za trestný čin příživnictví podle § 203 tr. zák. jako podmínku osvědčení povinnost nevynechávat bezdůvodně pracovní směny a neukončovat bez závažného důvodu pracovní poměr.

V jiném případě uložil týž soud odsouzenému, aby pro řešení případných sporů se spoluobčany neužíval urážek nebo fyzického násilí.

Méně obvyklou, avšak nikoli nezákonnou podmínku, sledující odstranění jedné z příčin trestného činu, uložil obvodní soud pro Prahu 1 ve věci sp. zn. 6 T 46/67 odsouzenému za trestný čin obecného ohrožení podle § 180 odst. 1, 2 písm. b), odst. 3 písm. a) tr. zák. spáchaný v letecké dopravě. Stanovil, aby odsouzený se „podrobil teoretickému přezkoušení z předpisů o provádění letů v civilním letectví PL 1 u příslušného leteckého úřadu“.

Okresní soud v Bruntále ve věci sp. zn. 3 T 11/67 uložil odsouzené H. K. za trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. a) tr. zák. v rámci podmíněného trestu odnětí svobody podmínku, aby „zajistila řádnou docházku svých dětí do školy“. Odsouzená spáchala uvedený trestný čin tím, že nedbala o výchovu svých tří dětí, umožňovala jim, aby nechodily do školy a aby páchaly různé protispoločenské činy.

Ve všech těchto případech soudy přistupovaly k uložení přiměřeného omezení jako podmínky osvědčení s přihlédnutím k individuální potřebě nápravy obviněného i se zřetelem na to, aby omezení – ať již bylo uloženo formou příkazu k opomenutí nebo příkazu ke konání – bylo přiměřené účelu podmíněného trestu odnětí svobody.

Správně postupoval i okresní soud v Chomutově ve věci sp. zn. 2 T 832/66, když vyslovil jako podmínku osvědčení, že se odsouzený musí ve zkušební době vyvarovat urážek veřejných činitelů i ostatních občanů.

Týž okresní soud ve věci sp. zn. 2 T 789/66 uložil odsouzenému povinnost zdržet se jakéhokoli násilného jednání a urážek vůči spoluobčanům.

Presidium krajského soudu v Ústí nad Labem se pozastavilo nad takto formulovanými omezeními s odůvodněním, že omezení je zde samozřejmou součástí řádného života pracujícího člověka. Podobnou námitku vyslovilo i presidium krajského soudu v Banské Bystrici, které považuje za nadbytečné, aby soud omezoval odsouzeného v takové činnosti, která je zakázána platnými právními normami, např. rušit noční klid, neoprávněně pálit líh, hrát hazardní hry apod. Rovněž presidium krajského soudu v Plzni se domnívá, že zákaz takovéto činnosti by mohl v pachateli vzbudit dojem, že zákaz platí jen pro zkušební dobu.

Tyto námitky nejsou opodstatněné. Z charakteru přiměřeného omezení, které je součástí trestu za trestný, tedy nedovolený čin, vyplývá, že v řadě případů se jím omezuje odsouzený v takovém jednání, které jinak není dovoleno, příp. je výslovně zakázáno právní normou. Tak je tomu dokonce i u nejčastěji používané formy přiměřeného omezení, u zákazu nadměrného požívání alkoholických nápojů; nemírné požití alkoholu, jímž se pachatel přivede do stavu vzbuzujícího pohoršení, je zakázáno a sankcionováno ustanovením § 13 písm. d) zák. č. 60/1961 Sb. a stíhá se jako přestupek na úseku boje proti alkoholismu. Přes tuto skutečnost nejsou pochyby o oprávněnosti a přiměřenosti této formy omezení. Vznesené námitky presidií některých krajských soudů proti obdobným druhům omezení, jako je např. zákaz rušení nočního klidu (jehož nerespektování zakládá jinak přestupek proti socialistickému soužití podle § 19 zák. č. 60/1961 Sb.), nebo zákaz neoprávněného pálení lihu (jehož překročení je obecně přestupkem na úseku boje proti alkoholismu podle § 13 písm. e) cit. zák.) atd., pramení tedy zřejmě jen z toho, že takováto omezení jsou v soudní praxi dosud neobvyklá. Při těchto námitkách se přehlíží – obdobně jako při shora uvedených námitkách proti příkazu řádně plnit

ve zkušební době zákonnou vyživovací povinnost – že přiměřené omezení je **součástí trestu** za trestný čin, a že tedy uložení tohoto omezení může představovat hrozbou přeměny podmíněně odloženého trestu mnohem dokonalejší a účinnější a současně i zcela konkrétní zajištění před nebezpečím recidivního spáchání nového trestného činu, než jenom sankce, stanovená v obecné právní normě za nové spáchání trestného činu. Přitom je nutno dbát, aby takové omezení **směřovalo k odstranění příčin nebo podmínek trestné činnosti, příp. jiných okolností, které umožnily její spáchání**. Případnému nebezpečí, že by se odsouzený mohl domnívat, že po zkušební době nemusí respektovat obecnou normu, shodnou s přiměřeným omezením, je povinen soud čelit řádným odůvodněním výroku o přiměřeném omezení (§ 125 posl. věta tr. ř.).

Přiměřené omezení ve smyslu § 59 odst. 2 tr. zák. se tedy může týkat i takových povinností, které jsou jinak uloženy v obecně závazné normě každému občanovi, pokud potřeba převýchovy odsouzeného vyžaduje, aby dodržení této obecně stanovené povinnosti bylo odsouzenému individuálně uloženo a konkretizováno jako podmínka, bez jejíhož splnění ve zkušební době nebude vysloveno, že se osvědčil.

V této souvislosti je nutno zaujmout stanovisko též k názoru presidia krajského soudu v Plzni, podle něhož by se omezení měla týkat jenom takového jednání, jehož nedodržení by znamenalo vybočení z mezí řádného života pracujícího člověka. Z toho pak presidium dále dovozuje, že přiměřeným omezením nemůže být např. zákaz návštěv nočních podniků, zákaz docházení na sportovní podniky apod., protože nedodržení takového zákazu není v rozporu s řádným životem pracujícího člověka.

Uvedený názor vychází z abstraktního a nesprávně úzkého chápání funkce přiměřených omezení. Podle § 59 odst. 2 tr. zák. musí přiměřené omezení směřovat k tomu, aby odsouzený vedl řádný život pracujícího člověka. Toto znění zákona je širší, než jak si je vykládá presidium krajského soudu. Zákon nevymezuje přiměřené omezení jenom tak, že by se mělo omezit jednání odsouzeného, které se nesrovnává s řádným životem, nýbrž smysl zákonné dikce je podstatně širší. Omezení, směřující k tomu, aby odsouzený vedl řádný život pracujícího člověka, se tedy může týkat nejen činnosti, která **sama o sobě** není v souladu s řádným životem, ale i takové činnosti, která **obecně není nedovolená nebo závadná**, ale kterou konkrétní pachatel zneužíval k páčání trestné činnosti nebo která ho vzhledem k jeho individuálním osobním vlastnostem ke spáchání trestného činu přivedla. Je-li nebezpečí, že by taková činnost vedla pachatele i po odsouzení k podmíněnému trestu k recidivě, může soud odsouzeného ve výkonu takovéto jinak třeba i zcela nezávadné činnosti omezit. Jestliže např. konkrétní pachatel zneužívá návštěvy fotbalových zápasů k páčání výtržností, dosahujících stupně nebezpečnosti trestného činu pro společnost, za který je odsouzen, směřuje zákaz návštěv fotbalových zápasů **u tohoto odsouzeného** k tomu, aby mu byla ve zkušební době odňata příležitost k opětným projevům neukázněnosti v souvislosti s návštěvami fotbalových zápasů, a aby tak byl veden k řádnému životu. Jde o přiměřené omezení činnosti, která u jiných občanů nevyvolává nebezpečí zneužití a proto je u nich dovolená, případně může být i prospěšná. V souladu s tímto smyslem instituce přiměřených omezení bylo proto již ve zhodnocení praxe soudů projednaném plénem Nejvyššího soudu pod Pls 7/66 zdůrazněno, že podobná omezení, jako je např. zákaz návštěv sportovních zápasů, zákaz svévolných změn zaměstnání apod. lze uložit tam, kde podle okolností konkrétního případu a charakteru závad v životě odsouzeného byla určitá činnost, která se zakazuje, **příčinou, podmínkou nebo podnětem odsouzenému ke spáchání trestného činu**. Tím je vyjádřena potřeba individuálního přístupu k ukládání přiměřených omezení se zřetelem na individuální vlastnosti odsouzeného i na konkrétní podobu trestné činnosti, za níž se přiměřené omezení jako součást trestu ukládá. Požadavek individualizace platí pak i pro kontrolovatelnost přiměřených omezení tohoto druhu, Zatím co např. zákaz návštěv sportovních utkání ve velkém městě by nebylo možno zřejmě kontrolovat a proto nebude jeho ukládání zpravidla aktuální, je možné jej uložit a úspěšně kontrolovat v menších místech.

Závěr

Instituce přiměřených omezení, ukládaných podle § 59 odst. 2 tr. zák. jako součást podmíněného trestu odnětí svobody, se začíná uplatňovat v praxi okresních (obvodních) soudů některých krajů. Lze to pozorovat zejména tam, kde krajský (městský) soud a jeho presidium věnovalo potřebnou pozornost zajišťování jednotného používání ustanovení § 59 odst. 2 tr. zák. soudy prvního stupně ve smyslu směrnice pléna Nejvyššího soudu Pls 1/65 a kontrolního zhodnocení praxe soudů Pls 7/66. Přesto se však ještě v řadě krajů i po vydání zmíněného rozboru a zhodnocení pléna Nejvyššího soudu užívá přiměřených omezení v soudní praxi jen zcela výjimečně. Tento stav signalizuje nedostatečnou péči presidií některých krajských soudů o zobecňování poznatků a upozorňování na nedostatky v rozhodování na tomto úseku soudní praxe (§ 20 odst. 2 písm. a) zák. č. 36/1964 Sb. o organizaci soudů a o volbách soudců). Výrazněji se neprojevila ani iniciativa senátů krajských soudů při rozhodování o odvoláních podaných v neprospěch obviněného ve směru uplatňování § 59 odst. 2 tr. zák. U soudů se zejména nedodrжуje ustanovení 59 odst. 2, věta za středníkem tr. zák. o tom, že jako podmínka osvědčení se má podmíněně odsouzenému zpravidla uložit, aby podle svých sil nahradil škodu způsobenou trestným činem. V celé řadě případů se nezjišťují předpoklady pro uložení dalších forem omezení. Tento stav vyžaduje věnovat soustavnou pozornost instituci přiměřených omezení v rámci výkonu dozoru krajských soudů nad rozhodováním všech soudů v kraji.

Tam, kde se již podařilo uplatnit častější dodržování § 59 odst. 2 tr. zák., je nutno soustředit pozornost na přiměřenost, kontrolovatelnost a účinnost omezení. Zejména při ukládání omezení v požívání alkoholických nápojů je třeba na základě odborného lékařského vyjádření zjišťovat, zda ke splnění účelu omezení stačí zakázat odsouzenému jen nadměrné požívání alkoholu nebo zda je nutné, aby zákaz se týkal požívání jakéhokoli množství alkoholických nápojů. V souvislosti s uložením tohoto druhu omezení je nezbytné zajistit i účinnou kontrolu omezení podle instrukce ministerstva spravedlnosti z 27. 11. 1965 č. j. 1259/65-L o účasti soudů v boji proti alkoholismu. Uložené omezení je nutno vždy řádně odůvodnit, aby odsouzený přesně věděl, jaké povinnosti mu z omezení vyplývají.

Přiměřené omezení je nutno v soudní praxi chápat jako integrální součást podmíněného odsouzení, které může, je-li vhodně uloženo, účinně přispět k posílení a prohloubení převýchovné funkce podmíněného odkladu výkonu trestu.